

LUONTOPANEELIN LAUSUNTO KOSKIEN KALATALOUDEN PERUSTUTKINNON PERUSTEIDEN LUONNOSTA

Luontopaneeli kiittää lausuntomahdollisuudesta koskien kalatalouden perustutkinnon perusteiden luonnosta.

Luonnon monimuotoisuus on häviämässä kovaa vauhtia ja luontokato onkin nostettu ilmastonmuutoksen rinnalle yhdeksi suurimmista ihmiskuntaa uhkaavista riskeistä (WEF 2022). Ilmastomuutos on onnistuneesti otettu huomioon monessa yhteiskunnan toiminnassa, mutta luontokatoa ei ole sen vakavuus huomioiden nostettu vielä riittävän hyvin esille. Lisäksi ilmastonmuutoksen torjunnalla on mahdollista aiheuttaa haittaa luonnolle, mikäli luontokatoa ei ole otettu toimissa huomioon (Pörtner ym. 2021, UN 2019). Nämä ongelmat ovat toisiinsa limittyneitä ja ne tulee ratkoa aina yhdessä. Tutkintojen kestävyysopinnoissa tulisikin nostaa luontokadon torjunta keskusteluun aina kun ilmastonmuutoksesta puhutaan. Tämän lisäksi luonnon monimuotoisuus tulisi käsitellä opinnoissa myös omana asianaan, kaiken elämän perustana, joka edellyttää huomioimista myös tilanteissa, joissa luontokato on pystytty pysäyttämään. Viime vuoden joulukuussa järjestetyssä COP15-kokouksessa Suomi on sitoutunut sekä luontokadon pysäyttämiseen vuoteen 2030 mennessä että luonnon monimuotoisuuden tilan edistämiseen ennen ja jälkeen tämän rajapyykin.

Tällä hetkellä suurella osalla Suomen väestöstä on heikot mahdollisuudet ymmärtää luonnon monimuotoisuutta, luontokatoa ja ilmastonmuutosta siten, että he voisivat toimia tietoperustaisesti suhteessa näihin ilmiöihin. Vastakkainasetteluja tietopohjaisesti puutteellisten näkemysten välille rakentuu helposti, mikä heikentää ympäristövastuullisen kansalaisyhteiskunnan kehitystä. Tilannetta voidaan parantaa kattavalla ympäristökasvatuksella ja -koulutuksella, joka ulottuu kaikille koulutusasteille ja -aloille (Ahlvik ym. 2021).

Ammatillisten perustutkintojen arvoperustan mukaan tutkinnoissa ”rakennetaan osaamisperustaa ympäristön ja kansalaisten hyvinvointia edistävälle taloudelle”. Luontopaneelin mielestä tämä on hyvä ja oikea huomio, olettaen, että ympäristö ymmärretään laajasti tarkoittamaan luontoa ja ilmastoa, sekä rakennetuissa että pääosin luonnonvaraisissa ympäristöissä. Tulevaisuuden työelämässä ympäristöasioihin (luonto ja ilmasto) tullaan törmäämään entistä enemmän. Valtiot, organisaatiot ja yritykset (Peura ym. 2023, Business for Nature 2022) laskevat tulevaisuudessa hiilijalanjälkensä lisäksi myös luontojalanjälkeään ja tämä tulee vaikuttamaan toiminnan muotoihin. Luonnon monimuotoisuuden ja luontokadon käsitteleminen kaikissa tutkinnoissa on näin ollen perusteltua. On tärkeää antaa opiskelijoille valmiuksia tehdä luonnon monimuotoisuuden tilaan myönteisesti vaikuttavia päätöksiä tulevassa työssään.

Arvoperustaliitteen lisäksi luonnon monimuotoisuus on mainittu ammatillisten tutkintojen yhteisissä osissa vain kerran (ammatillisten perustutkintojen pakollisten yhteisten opintojen ”yhteiskunta- ja työelämäosaaminen”, kestävän kehityksen edistäminen). Tämän tutkinto-osan tavoitteet ovat hyvät, mutta ne eivät ole riittäviä laajuudeltaan kaikkien tärkeiden asiakokonaisuuksien käsittelemiseksi. Luonnon monimuotoisuus olisi nostettava erikseen kestävän kehityksen teeman alta käsiteltäväksi omana kokonaisuutenaan.

Ammatillisten perustutkintojen yhteisissä vapaavalintaisissa opinnoissa ilmastonmuutos on otettu hyvin huomioon ilmastovastuullinen toiminta -opintokokonaisuudessa. Sisällöt kyseisessä kokonaisuudessa ovat monipuoliset ja tavoitteet pääosin toimivia. Vastaavanlainen kokonaisuus toimisi myös luonnon monimuotoisuuden ja luontokadon käsittelemiseen. Koska luonnon monimuotoisuutta ei kuitenkaan ammatillisten opintojen yhteisissä osissa mainita näitä muutamia

kertoja lukuun ottamatta, tulisi sen näkyä tutkintojen muissa osissa. Tutkinnoissa olisi tärkeää tunnistaa ainakin oman ammattialan keskeiset riskit luonnon monimuotoisuuden heikentämiselle, mahdollisuudet luonnon monimuotoisuuden tilan parantamiselle, sekä ammatilliset mahdollisuudet vaikuttaa alan kehitykseen luonnon monimuotoisuuden tilan edistämässä. Lisäksi luonnon itseisarvo tulee tunnistaa.

Useissa perustutkinnoissa luonnon monimuotoisuuteen vaikuttavien aiheiden käsitteleminen jää tasolle, jossa puhutaan yleisesti kestävästä kehityksestä, jätteiden määrän vähentämisestä sekä kierrättämisestä. Nämä aiheet käsitellään myös kalatalouden perustutkinnon perusteiden luonnoksessa. Sekä kestävä kehitysperiaatteiden ymmärtäminen tai niiden mukaan toimiminen, että jätteiden käsitteleminen ja lajittelu mainitaan lähes jokaisessa tutkinnon osassa. Luonnon monimuotoisuuden ymmärtämisen ja suojelemisen kannalta olennaisia aiheita käsitellään erityisesti Kalavesien hoidossa toimiminen (2.6), Vieraslajitorjunta kalatalousalalla (2.21) ja Vesistöjen kunnostuksessa toimiminen (2.24) tutkinnon osissa. Mainintoja ekologisen kestävä kehityksen huomioimisesta on kuitenkin kiitettävästi myös muissa tutkinnon osissa. Muun muassa Akvaattisessa biotaloudessa toimiminen (2.1) tutkinnon osassa ammattitaitovaatimuksena on globaalien ympäristöongelmien ja niiden vaikutusten perustietojen ymmärtäminen omassa toimintaympäristössä, vesiensuojelun merkityksen ymmärtäminen, sekä kalavarojen ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävä käytön sisällön ja merkityksen ymmärtäminen. Toivomme, että tässä tutkinnon osassa käsitellään maa- ja vesiekosysteemien välisiä yhteyksiä hyvin, ja villikalajien sekä kasvatettujen kalajien luontovaikutusten eroja. Useassa tutkinnon osassa mainitaan työpaikan liiketoiminnan periaatteiden noudattaminen ja niiden vaikutusten ymmärtäminen (ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen) kestävä kehityksen edistämiseen, sekä toimiminen ympäristövastuullisesti ja kalavarojen kestävä käytön periaatteita noudattaen. Lisäksi useassa tutkinnon osassa mainitaan tuloksellisesti ja taloudellisesti sekä ympäristöä säästävästi toimiminen. Yksittäisissä tutkinnon osissa mainitaan muun muassa vesiekologian ja sen merkityksen tunteminen vapaa-ajankalastuksessa (2.5 Vapaa-ajan kalataloudessa toimiminen), alan kehityksen seuraaminen ja kestävä kehityksen merkityksen huomioiminen toiminnassa (2.23 Kalatalouden tuotekehitystoiminta), kestävä kehityksen mukaisten sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristöllisten ratkaisuiden arvioiminen yrityksen kilpailutekijänä (2.28 Yrittäminen kalatalousalalla) ja toimiminen kannattavan liiketoiminnan, kestävä kehityksen ja vastuullisuuden periaatteiden mukaisesti (2.29 Kalatuotteiden myynti).

On hienoa nähdä, että ekologisesti kestävä tulevaisuuden edistäminen on sisällytetty niin moneen tutkinnon osaan. Olisi hyvä, jos ekologisen kestävä kehityksen yleisestä maininnasta päästäisiin vielä hiukan konkreettisempiin kirjauksiin, joilla sekä varmistetaan luonnon monimuotoisuuden käsitteleminen tutkinnossa riittävästi, mutta myös annetaan ohjeistusta opettajille tarvittavista tarkemmista opetussisällöistä. Jotta opiskelijoilla on tarvittavat valmiudet työskennellä tulevaisuudessa tilanteessa, jossa luonnon monimuotoisuus otetaan kaikessa toiminnassa yhä keskeisempänä tekijänä huomioon, tulisi heillä olla hyvä käsitys työskentelynsä ympäristövaikutuksista. Luonnon monimuotoisuuden kannalta tämä tarkoittaa luonnonvarojen käytön vähentämisen lisäksi myös uusien ympäristöystävällisempien laitteiden, materiaalien, kemikaalien ja työtapojen suosimista. Työtavat tulevat väistämättä muuttamaan tulevaisuudessa paremmin luonnon monimuotoisuutta huomioiviksi, ja ymmärrys työn eri osien vaikutuksesta luontokatoa edistävänä tai hillitsevä tekijänä auttaa ennakoimaan tulevia muutoksia työelämässä. Näemme, että tämä perustutkintojen perusteiden luonnos antaa hyviä eväitä opiskelijoille työelämään tämän toteuttamiseksi.

Luontopaneelin lausunnon ovat laatineet Kirsi Pauliina Kallio, Janne Kotiaho, Ilona Laine, Hanna Paulomäki ja Outi Silfverberg.

Viitattu kirjallisuus:

Ahlvik L., Boström C., Bäck J., Herzon, I., Jokimäki J., Kallio K.P., Ketola T., Kulmala L., Lehtikoinen A., Nieminen T.M., Oksanen E., Pappila M., Pöyry J., Saarikoski H., Sinkkonen A., Sääksjärvi I. & Janne S. Kotiaho. 2021. Luonnon monimuotoisuus ja vihreä elvytys. Suomen Luontopaneeli. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 1.

Business for Nature 2022. Make it mandatory campaign. <https://www.businessfornature.org/make-it-mandatory-campaign>. Luettu 15.5.2023.

Pörtner H.O., Scholes R.J., Agard J., Archer E., Arneth A., Bai X., Barnes D., Burrows M., Chan L., Cheung W.L., Diamond S., Donatti C., Duarte C., Eisenhauer N., Foden W., Gasalla M.A., Handa C., Hickler T., Hoegh-Guldberg O., Ichii K., Jacob U., Insarov G., Kiessling W., Leadley P., Leemans R., Levin L., Lim M., Maharaj S., Managi S., Marquet P.A., McElwee P., Midgley G., Oberdorff T., Obura D., Osman E., Pandit R., Pascual U., Pires A.P.F., Popp A., Reyes-García V., Sankaran M., Settele J., Shin Y.J., Sintayehu D.W., Smith P., Steiner N., Strassburg B., Sukumar R., Trisos C., Val A.L., Wu J., Aldrian E., Parmesan C., Pichs-Madruga R., Roberts D.C., Rogers A.D., Díaz S., Fischer M., Hashimoto S., Lavorel S., Wu N. & Ngo H.T. 2021. IPBES-IPCC co-sponsored workshop report on biodiversity and climate change; IPBES and IPCC. DOI: 10.5281/zenodo.4782538.

Peura M., El Geneidy S., Krista P, Vainio V. ja Kotiaho J.S. 2023. Väliraportti: S-ryhmän luontojalanjälki. JYU reports. <https://doi.org/10.17011/jyureports/2023/20>.

UN 2019. UN / Independent Group of Scientists appointed by the Secretary-General, Global Sustainable Development Report 2019: The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development, (United Nations, New York, 2019).

WEF 2022. The Global Risks Report 2022 | World Economic Forum (weforum.org).